

Effect of Bureaucratic and Political Obstacles to Tourism Sector: An Evaluation on European Union Enlargement

Sabriye ÇELİK UĞUZ, Balıkesir Üniversitesi, TR
sabriyecelik@balikesir.edu.tr

Ferhat TOPBAŞ, Balıkesir Üniversitesi, TR
ftopbas@balikesir.edu.tr

Abstract

Tourism has a significant importance with the contributions of social, cultural and economic. However, bilateral or unilateral bureaucratic and political obstacles among countries are practices that restrict the freedom of travel for tourism. As a result of the flexible retention or abolition of these obstacles among the European Union (EU) member countries, both facilitated travels in Europe and has expanded the geographic areas of the tourism sector. In this study, using panel data for the period 1995-2013 between 15 EU member countries before 2004 and 13 EU member countries which included into EU enlargement after 2004, the relationship of tourist arrivals and tourism receipts were examined with econometric models overseeing EU membership process.

Keywords: Tourism, European Union, Panel Data

JEL: C23, Z32, N74

Bürokratik ve Siyasal Engellerin Turizm Sektörüne Etkisi: Avrupa Birliği Genişleme Süreci Üzerine Bir Değerlendirme

Öz

Turizm sosyal, kültürel ve ekonomik katkısıyla ciddi bir öneme sahiptir. Ancak, ülkeler arasında karşılıklı ya da tek yanlı bürokratik ve siyasal engeller, turizmde seyahat özgürlüğünü kısıtlayan uygulamalardır. Avrupa Birliği (AB) üye ülkeleri arasında bu engellerin esnek tutulması veya kaldırılması sonucunda Avrupa'da hem seyahatler kolaylaşmış hem de turizm sektörünün coğrafi alanı genişlemiştir. Çalışmada, 2004 yılı öncesi 15 AB üye ülkesi¹ ile 2004 yılı sonrası AB genişleme süreci içine dahil olan 13 AB üye ülkesi² arasında 1995-2013 dönemine ait panel veri seti kullanılarak turist varışlarında ve turizm gelirleri ilişkisi üyelik sürecini gözeterek ekonometrik modeller ile incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Turizm, Avrupa Birliği, Panel Veri

JEL: C23, Z32, N74

¹Almanya, Avusturya, Belçika, Birleşik Krallık, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Hollanda, İrlanda, İspanya, İsveç, İtalya, Lüksemburg, Portekiz, Yunanistan.

²Bulgaristan, Kıbrıs, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Hırvatistan, Letonya, Litvanya, Macaristan, Malta, Polonya, Romanya, Slovakya, Slovenya.

1. GİRİŞ

Dünyanın sahip olduğu doğal ve kültürel değerler, turizm sayesinde tüm insanlara açık hale gelmekte ve bu değerlerin dünya çapında tanıtılmasına ve korunmasına katkı sağlamaktadır. Turizm, kültürlerarası bütünleşmeyi sağlamanın yanı sıra ülke ekonomisine sağladığı katkılarla hızla büyüyen bir sektör haline gelişmiştir.

Turizm, ulusal ve uluslararası turizm hareketliliğine katılmak isteyenlerin seyahat etme özgürlüğüne bağlı olarak gelişmektedir. Turistler, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi uyarınca, kendi ülkesi içinde veya ülke dışında seyahat etme özgürlüğüne sahiptir. Ülkeler arasında karşılıklı ya da tek yanlı olarak uygulanan bürokratik ve siyasi engeller nedeniyle turizme katılan insan sayısı artmamaktadır. Sınır geçişlerinde uygulanan vize, sağlık, gümrük işlemleri, vergi ve harçlar, gidilen ülkede uluslararası konvertibilitesi olmayan para biriminin kullanılması, siyasi istikrarsızlık gibi unsurlar, turizmde seyahat özgürlüğünü engelleyen örneklerden bazılarıdır.

Sovyetler Birliğinin dağılması, Çin Hükümetinin esnek politikaları ve özellikle AB ortak politikaları ile turizm hareketliliğine daha fazla katılma koşulları yaratılmıştır. AB; kültürel, toplumsal ve ekonomik yapıda ortak politikalar ve ortak turizm politikası oluşturarak Avrupa kimliğini güçlendirmektedir. Turizm hareketleri sayesinde, AB ülkeleri arasında iletişim ve etkileşim artarak sosyo-kültürel yakınlaşma ile birlikte turizmin bölgesel kalkınma ve istihdama etkisi hızla artmaktadır.

Çalışmanın amacı, bürokratik kısıtlamaların ve siyasi engellerin turizm üzerine etkisini belirlemek ve bu kısıtlama ve engellerin ortadan kaldırılmasıyla AB ülkelerinde ne kadar daha fazla turist sayısı ve turizm geliri yarattığını ölçmektir. 2004 yılı öncesi 15 AB üye ülkesi ile 2004 yılı sonrası AB genişleme süresi içine dahil olan 13 AB üye ülkesi arasında 1995-2013 dönemine ait panel veri seti kullanılarak turist varışları ve turizm gelirleri arasındaki ilişki ekonometrik modeller çerçevesinde analiz edilecektir. Elde edilen bulgular sonucunda turist varışları, turizm gelirleri ve seyahat özgürlüğü arasındaki ilişki ortaya konulacaktır. Turizm hareketliliğine katılımı engelleyen çeşitli formalitelerin kaldırılması için neler yapılması gerektiği tartışılacaktır.

2. AVRUPA BİRLİĞİ VE TURİZM

Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi (WTTC) verilerine göre, 2014 yılında seyahat ve turizm sektörünün AB ülkelerinin Gayrisafi Yurtiçi Hasıla (GSYİH)'sına sağladığı doğrudan ve dolaylı sağladığı katkı toplam %9.7 (1.787.4 milyar dolar ile) düzeyinde gerçekleşirken, doğrudan ve dolaylı olarak oluşturduğu 24 milyon 694 bin kişilik istihdam ile toplam istihdamın %11.1'ini sağlamaktadır. 446.5 milyar dolar ile görünmez ihracat, toplam ihracatın %5.9'una karşılık gelirken, seyahat ve turizm sektöründe yapılan yatırımlar ise toplam yatırımların %4.9'unu oluşturmaktadır (WTTC, 2015: 5). Aynı zamanda AB'ni oluşturan 28 ülke, 2014 yılında dünya turizm hareketlerinin %40.2'sini ve turizm gelirlerinin %33.9'unu elde ederek (UNWTO, 2015: 4-5), dünya turizm pazarının en büyük payını oluşturmakta ve dünyanın en büyük turizm bölgesi haline gelmektedir.

AB ülkeleri, uluslararası turizm hareketliliğinde en fazla turist gönderen ve turist alan ve de en çok gelir elde eden ülkeler olma özelliğinden dolayı dünya turizmini geliştiren ve yönlendiren bir merkez olduğu bilinmektedir. Bu nedenle turizmin önemini kabul eden AB,

kültürel olarak “Avrupalı” olma hissini ve ekonomik büyümesini turizm ile gerçekleştirmektedir.

Avrupa Birliği, 1990 yıllara kadar turizm sektöründeki faaliyetlerini dolaylı olarak sürdürmesine rağmen (Emekli, 2005: 101) 1990 yılı Avrupa Turizm Yılı olarak ilan edilerek, birlik içerisinde turizmin kültürel, sosyal ve ekonomik katkısını artırmak amacıyla sektörü doğrudan ilgilendiren alanları desteklemeye yönelmiştir. Bu amaçla Birlik, turizmi sektörünü güçlendirmeye, sektörle ilgili politikalar geliştirmeye yönelik çalışmalara başlamıştır. AB üye ülkeleri içerisinde ve aday ülkelerde turizm, bölgesel kalkınma ve istihdam yaratıcı özelliğinin artırılmasına ve turizm politikasının gelişimine katkı sağlamaktadır. Birlik, turizmin sosyo-kültürel ve ekonomik katkısını artırmak için 1992 ve 1995 Turizm Eylem Planları çerçevesinde Avrupa bir turizm bölgesi olarak tanıtılmıştır. Turizm eylem planları ile birlikte finansal olarak da destekleyici çok çeşitli program ve faaliyetleri yürütmektedir. Bunlar şu başlıklar altında özetlenebilir; yatırım yardımı, mesleki eğitim ve istihdam yaratma planları, pazarlama, hizmet desteği, işletmeler, bölgeler ve üniversiteler arasında işbirliği, turizmin tanıtımında kültürel olaylar, çevre, turizm için kaliteli gelişim, araştırma, geliştirme ve teknoloji, turizmden faydalanan üçüncü dünya ülkelerine AB destek projeleri. 'Fact Sheets' olarak da adlandırılan bu program ve faaliyetler sayesinde turizm sektörü büyük faydalar elde edebilmektedir (EC, 1995: 10-21). AB'nin turizm politikaları, turizmin sosyal ve ekonomik yararlarının dengeli dağılımını, turizmin insanları ve kültürleri yakınlaştırmak için bir araç olarak kullanılmasını sağlamaktadır.

AB'nin turizm politikaları turizm sektörünü doğrudan etkileyen konular iken, AB'ne ait geniş kapsamlı politikalar, turizmi dolaylı etkileyen unsurlardır. Çevre, tüketici hakları, sağlık, bölgesel kalkınma, istihdam, rekabet, vergileme, kültür, eğitim, araştırma ve teknoloji ile ilgili tüm ortak politikalar, turizmin gelişmesinde büyük rol oynamaktadır. Turizmi etkileyen AB politikaları ise şunlardır: Tek Pazar Hedefi, Tek Kur Sistemi, Ulaşım Politikaları, Dış İlişkiler ve Kalkınma Politikaları, Bölgesel ve Sosyal Kalkınma, İstihdam ve Sosyal Kalkınma, Araştırma ve Geliştirme, Serbest Dolaşım, Rekabet Politikası, Turist Hakları ve Tüketicinin Korunması, Çevrenin Korunması ve Turizm, Mimari ve Kültürel Miras, Tarım Politikalar (EC, 1995: 145-266).

AB'nin turizm üzerinde birçok politikası bulunmakla birlikte turistler için en önemli gelişme, serbest dolaşım hakkı olmuştur. AB ülkelerindeki kişilerin, malların, sermayenin ve hizmetlerin serbest dolaşımı, Avrupa'nın Tek Pazar olma hedefinin temel özelliğidir. Birliğe üye ülkeler arasında fiziki sınırların ve sınır kontrollerinin kaldırılması ile AB vatandaşlarının seyahat etme özgürlüğü arttırmıştır. Aynı zamanda Tüketicinin Korunması ve Turist Hakları politikası ile de 1993'den itibaren tüketim vergisi ve gümrüksüz satış uygulaması, bir AB ülkesinden belirli malları istedikleri gibi alabilecekleri konusunda ciddi bir kolaylık getirilmiştir.

3. YÖNTEM VE BULGULAR

3.1. Veri Seti

Çalışmada Dünya Bankası (The World Bank, Indicators, <http://data.worldbank.org/indicator>)'ndan alınan 1995-2013 yıllarını kapsayan 28 AB üyesi ülkeye ait veri seti kullanılmıştır. Çalışmanın analiz kısmında 2004 öncesi birlik üyesi olan 15 ülkeye ait veriler ve 2004 sonrası birliğin genişleme sürecinde birliğe üye olan 13 ülkeye ait veriler iki ayrı şekilde ele alınmıştır. Veri içerisinde ülkelerin yıllara göre turizm gelirleri ve

ülkeyi ziyaret eden toplam turist sayılarına yer verilmiştir. Verilere ilişkin tanımlayıcı istatistikler aşağıda sunulmuştur (Tablo 1).

Tablo 1: AB 15 ve AB 13 Ülkesine Ait Turizm Verileri

AB15		
	Turizm Geliri	Turist Sayısı
Mean	19776779378,94	19330661
Median	12809000000	9874000
Maximum	70434000000	84726000
Minimum	1634000000	724000
Observations	285	285
AB13		
Mean	2943884615.38	5046992
Median	1901000000	3466000
Maximum	12837000000	19520000
Minimum	37000000	509000.0
Observations	247	247

3.2. Yöntem

Çalışmada kullanılan değişkenlerin birim kök sınaması, verileri birleştirmek yerine tüm birimler için zaman serilerine ayrı ayrı birim kök testi uygulayan ve tüm bireysel ADF test istatistiklerinin bir ortalamasını alan Im, Pesaran ve Shin panel birim kök testi uygulanmıştır. Turizm geliri ve turist sayısı değişkenlerinin logaritmik formlarının kullanıldığı analizde tüm seriler seviyesinde durağan tespit edilmiştir. Test sonuçları aşağıdaki tablo 2’de görülmektedir.

Tablo 2: Im, Pesaran and Shin W-stat

Değişken	AB15	AB13
Turizm Geliri (log)	-1.877	-1.419
Turist Sayısı (log)	-3.548	-1.746

Serbest dolaşım özgürlüğünün turizm hareketleri üzerindeki etkisini ölçmek amacıyla iki farklı veri seti kullanılmıştır. Birlik üyesi 15 ülke turizminin yeni birlik üyelerinin serbest dolaşım hakkı kazanması ile bu ülkelere yönelik turizm hareketlerinde bir artış olacağı düşüncesi bu yaklaşımın altında yatan birinci temel varsayımdır. Diğer taraftan 2004 yılında genişleme süreci sonrası üye olan ülkelerin turizm sektörünün de bu katılımdan olumlu etkileneceği düşünülmüştür. Çünkü AB 15 ülke vatandaşlarının yeni birlik üyesi ülkelere olan merakının artacağı ve bu ülkelere AB 15 ülkeden turist varışlarının artacağı ayrıca AB’ye yönelik turizm talebinden bu yeni üye ülkelerin de pay alacağı varsayılmaktadır. Çalışmada öncelikle birliğe 2004 genişleme süreci sonrasında üye olan 13 ülkeye ait veri seti kullanılarak, AB üyeliği sonrası kazanılan serbest dolaşım hakkının turizm gelirlerinde yarattığı etkiyi ölçmek amacıyla oluşturulan aşağıdaki model analiz edilmiştir.

$$Gelir_{it} = \alpha_{it} + \beta_{1it}Turist_{it} + \beta_{2it}Uye_{it} + \varepsilon_{it} \quad (1)$$

Burada, turizm gelirleri (Gelir) ve turist sayıları (Turist) değişkenlerinin yanı sıra, ülkelerin üyelik tarihine göre oluşturulmuş gölge değişken (Uye, eğer ülke t tarihinde üye ise 1, değilse 0) bulunmaktadır. Buradaki beklenti ülkelerin üyelik tarihine göre oluşturulan (Uye) değişkeninin turizm gelirleri üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkiye sahip olmasıdır.

AB 15 ülkeye ait veri seti kullanılarak da aynı denklem ele alınmıştır. Ancak bu kez 2004 genişleme süreci sonrası yaşanan değişimi ölçmek adına oluşturulan bir gölge değişken kullanılmıştır.

$$Gelir_{it} = \alpha_{it} + \beta_{1it}Turist_{it} + \beta_{2it}D_{it} + \varepsilon_{it} \quad (2)$$

$$D_{it} = \begin{cases} t \geq 2004 \text{ ise } 1, \\ \text{Değilse, } 0 \end{cases}$$

3.3. Bulgular ve Değerlendirme

Panel veri yöntemi seçiminde ise Hausman testine başvurulmuş ve Tesadüfi etkiler modeli kullanılmıştır. Denklem sonuçları ve Hausman test istatistiği Tablo 3’de verilmiştir. Hausman testine göre sıfır hipotezi red edilememiştir ve tesadüfi etkiler modelinin kullanılması uygun bulunmuştur. Tablo 3’de görüldüğü üzere, AB üyeliğinin ülkelerin turizm gelirleri üzerindeki etkisi pozitif ve istatistiki olarak anlamlıdır.

Tablo 3: MODEL1 (AB 13 Ülkesi)

Bağımlı Değişken: Turizm Geliri (log)			
Değişken	Katsayı	Std. Hata	t-İstatistiği
Turist Sayısı (Log)	1.011211	0.071592	14.12470
Üyelik	0.489848	0.046350	10.56851
C	5.885530	1.078793	5.455661
R ²	0.731176		
F-İstatistiği	590.55		
N	247		
Tesadüfi Etkiler Hausman Testi			
	Chi-Sq. Statistic	Chi-Sq. d.f.	
Yatay Kesit Tesadüfi	1.528898	2	

Genişleme süreci sonrasında, 15 AB üyesi ülkenin turizm sektörünün bu süreçten nasıl etkilendiği ise aşağıdaki model yardımıyla incelenmiştir. Denklem sonuçları ve Hausman test istatistiği Tablo 4’de verilmiştir. Hausman testine göre sıfır hipotezi red edilememiştir ve tesadüfi etkiler modelinin kullanılması uygun bulunmuştur. Genişleme sürecini temsil eden kukla değişken pozitif katsayılı ve istatistiki olarak anlamlıdır. Genişleme süreci sonrası 15 ülkenin turizm gelirleri bu süreçten olumlu etkilenmiştir.

Tablo 4: MODEL 2 (AB 15 Ülkesi)

Bağımlı Değişken: Turizm Geliri (log)			
Değişken	Katsayı	Std. Hata	t-İstatistiği
Turist Sayısı (Log)	0.472376	0.047268	9.993635
D	0.468620	0.024775	18.91527
C	15.37263	0.762732	20.15469
R ²	0.770328		
F-İstatistiği	472.9186		
N	285		
Tesadüfi Etkiler Hausman Testi			
	Chi-Sq. Statistic	Chi-Sq. d.f.	
Yatay Kesit Tesadüfi	1.903	1	

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

AB, kültürel, toplumsal ve ekonomik yapıda ortak politikalar ve ortak turizm politikaları oluşturarak bütünleşmeyi hedeflemiştir ve hedeflemeye devam etmektedir. AB politikalarının turizm üzerinde doğrudan ve dolaylı etkileri sayesinde turizm sektörü gelişim göstermektedir.

AB ülkeleri arasında sınırların kaldırılması ve dolayısıyla vizelerin kaldırılması sonucunda AB vatandaşlarının Avrupa'da serbestçe seyahat etme hakkı doğmuştur. Diğer ülke vatandaşlarında ise vize ile girdiği bir AB ülkesinden sonra diğer AB üye ülkelerine giriş çıkış yapma garantisi sağlanmıştır.

AB ülkeleri arasında serbest dolaşım hakkının turizm hareketleri üzerine etkisinin olumlu olacağı düşünülerek hazırlanan bu çalışmada, serbest dolaşım hakkının turizm gelirlerinde yarattığı pozitif etki ekonometrik kanıtlarla tespit edilmiştir. AB genişleme sürecinden 28 AB üye ülkesinin turizm gelirleri olumlu etkilenmiştir. AB vatandaşlarının herhangi bir sınırlama olmadan serbest dolaşabilmeleri seyahat etme özgürlüğünün en güzel örnekleri arasında sayılırken, Birlik içindeki politikaların turizmdeki gelişmeleri etkilediği ispatlanmıştır. Bu nedenle ülke politikalarının turizm stratejileri ile uyum içinde yapılması ve yürütülmesi gerekmektedir.

AB örneğinde olduğu gibi, ülkeler arasında seyahati kolaylaştırıcı ortak yöntemler sayesinde seyahat etme özgürlüğü sorunu çözülecektir. Bu ortak yöntemler;

- * Bireyler seyahatten mahrum edilmiş duygusu yaşamamalı,
- * Özgür olarak serbest dolaşım hakkı kazanmalı,
- * Sınır geçişlerinde vize, sağlık ve gümrük işlemleri basitleştirilmeli,
- * Haksız rekabeti arttıran vergi ve harçlar kaldırılmalı,
- *Turist uluslararası konvertibilitesi olan para birimini kullanma hakkına sahip olmalıdır.

KAYNAKÇA

EMEKLİ, G. (2005). "Avrupa Birliği'nde Turizm Politikaları ve Türkiye'de Kültürel Turizm", Ege Coğrafya Dergisi, 14: 99-107.

European Commission (EC), (1995). Tourism and the European Union: A practical guide, Edited by Bates & Wacker SC, Directorate-General XXIII Tourism Unit Brussels. file:///C:/Users/Sabriye/Downloads/CT8995301ENC_001.pdf

The World Bank, Indicators, <http://data.worldbank.org/indicator> (Eriřim Tarihi: 01 Ocak 2016)

World Travel & Tourism Council (WTTC), (2015). Travel & Tourism Economic Impact, 2015 European Union, pp.1-24, <https://www.wttc.org/-/media/files/reports/economic%20impact%20research/regional%202015/europeanunion2015.pdf>

World Tourism Organization (UNWTO), Tourism Highlights, 2015 Edition, pp.1-16. <http://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284416899>